

<https://doi.org/10.62837/2025.7.103>

GÜLLÜ TAĞI QIZI MƏMMƏDOVA
Azərbaycan Dillər Universiteti
gullu.mammad@mail.ru
<https://orcid.org/0009-0003-1876-1828>

İNGİLİS DİLİ DƏRSLƏRİNDƏ ARTİKLİN TƏDRİSİ ZAMANI QARŞIYA ÇIXAN BƏZİ ÇƏTİNLİKLƏR

Xülasə

Məqalə ingilis dili dərslərində artiklin tədrisi zamanı qarşıya çıxan bəzi çətinliklərdən bəhs edir. Artıql ingilis dilində köməkçi nitq hissələrindən biridir. O, isim əlamətidir. İngilis dilində müəyyən, qeyri-müəyyən və sıfır artıql anlayışları dilin semantik və sintaktik əlaqələri ilə sıx əlaqədardır. İngilis dilində artiklin öyrənilməsi böyük əhəmiyyətə malikdir. Azərbaycan dilində artıql adlı nitq hissəsi olmadığından bu mövzu Azərbaycan tələbələri üçün müəyyən çətinliklər yaradır. Bu səbəbdən, bu məqalədə ingilis dilində artiklin tədrisində rast gəlinən əsas çətinlikləri təhlil etməyə, səhv nümunələr və onların səbəbləri üzərində dayanmağa və daha effektiv tədris strategiyalarına dair tövsiyələr irəli sürməyə çalışmışıq. Artiklin tədrisində qarşıya çıxan çətinliklər əsasən aşağıdakı aspektlərdə özünü göstərir. 1) Qeyri-müəyyənlik və müəyyənlik artiklinin fərqləndirilməsi. 2) Sıfır artiklin işlədilməsi 3) Ana dilinin təsiri 4) Tərcüməyə əsaslanan yanaşmanın yetərsizliyi 5) Tədris materiallarında kontekstsiz təqdimat. Tədqiqat zamanı belə nəticəyə gəlmək olar ki, ingilis dilində artiklin tədrisi zamanı qarşıya çıxan çətinliklər həm qrammatik sistemin mürəkkəbliyindən, həm də öyrənilənlərin ana dilində belə bir kateqoriyanın olmamasından qaynaqlanır. Qeyri-müəyyənlik və müəyyənliyin artıqlarla ifadəsi, sıfır artiklin tətbiqi, kontekstlə bağlı mənə dəyişiklikləri və ana dilində tədris prosesində ən çox rast gəlinən problemlər sırasındadır. Bu çətinliklərin aradan qaldırılması üçün müəllimlər artıql mövzusunun yalnız qaydalar şəklində deyil, real nitq situasiyalarında, mətn əsaslı yanaşmalarla, kommunikativ tapşırıqlarla və kontekstli misallarla izah etməlidirlər.

Açar sözlər: artıql, kateqoriya, köməkçi nitq hissəsi, müəyyənlik, qeyri-müəyyənlik

G.T.Mammadova

SOME DIFFICULTIES ARISING IN THE PROCESS OF TEACHING THE ENGLISH ARTICLE IN LANGUAGE CLASSES SUMMARY

The article examines some of the difficulties that arise when teaching articles in English lessons. The article is one of the auxiliary parts of speech in English. It is a noun sign. The concepts of definite, indefinite and zero articles in English are closely

related to the semantic and syntactic relations of the language. Learning the article in English is of great importance. Since there is no part of speech called the article in the Azerbaijani language, this topic creates certain difficulties for Azerbaijani students. Therefore, in this article we have tried to analyze the main difficulties encountered in teaching the article in English, focus on incorrect examples and their causes, and make recommendations for more effective teaching strategies. The difficulties encountered in teaching the article are mainly manifested in the following aspects. 1) Differentiation of indefinite and definite articles. 2) Use of the zero article 3) Influence of the mothertongue 4) Inadequate translation-based approach 5) Contextless presentation in teaching materials. The study concluded that the difficulties encountered in teaching the article in English stem from both the complexity of the grammatical system and the lack of such a category in the learners' native language. Expression of uncertainty and certainty with articles, use of the zero article, context-related changes in meaning, and teaching in the native language are among the most common problems encountered in the learning process. To overcome these difficulties, teachers should explain the topic of the article not only in the form of rules, but also in real speech situations, with text-based approaches, communicative tasks, and contextual examples.

Key words: article, category, structural part of speech, definiteness, indefiniteness

Г.Т.Мамедова

РЕЗЮМЕ

НЕКОТОРЫЕ ТРУДНОСТИ ВОЗНИКАЮЩИЕ ПРИ ОБУЧЕНИИ Артиклям на уроках английского языка

В статье рассматриваются некоторые трудности, возникающие при преподавании артиклей на уроках английского языка. Артикль является одной из вспомогательных частей речи в английском языке. Это знак существительного. Понятия определенного, неопределенного и нулевого артиклей в английском языке тесно связаны с семантическими и синтаксическими отношениями языка. Изучение артикля на английском языке имеет большое значение. Поскольку в азербайджанском языке нет части речи, называемой артиклем, эта тема создает определенные трудности для азербайджанских студентов. Поэтому в этой статье мы попытались проанализировать основные трудности, возникающие при обучении артиклю на английском языке, сосредоточиться на некорректных примерах и их причинах, а также дать рекомендации по более эффективным стратегиям обучения. Трудности, возникающие при обучении артиклю, в основном проявляются в следующих аспектах. 1) Дифференциация неопределенных и

определенных артиклей. 2) Использование нулевого артикля. 3) Влияние родного языка. 4) Неадекватный подход, основанный на переводе. 5) Бесконтекстная подача в учебных материалах. Исследование пришло к выводу, что трудности, возникающие при обучении артиклю на английском языке, обусловлены как сложностью грамматической системы, так и отсутствием такой категории в родном языке учащихся. Выражение неуверенности и уверенности с помощью артиклей, использование нулевого артикля, контекстно-зависимые изменения значения и преподавание на родном языке – одни из наиболее распространённых проблем, возникающих в процессе обучения. Чтобы преодолеть эти трудности, преподавателям следует объяснять тему артикля не только в форме правил, но и в реальных речевых ситуациях, используя текстовые подходы, коммуникативные задания и контекстные примеры.

Ключевые слова: артикль, категория, служебная часть речи, определенность, неопределенность

İngilis dilinin tədrisində qrammatik kateqoriyalar arasında artikl mövzusu həm dil öyrənənlər, həm də tədris edən müəllimlər üçün xüsusi mürəkkəblik kəsb edir. Artikl isim əlamətidir. İngilis dilində bəzi sözlərin isim olması onların qarşısında artiklin işlədilməsi ilə müəyyən olunur. İngilis dilində elə sözlər vardır ki, onlar həm isim, həm də feil kimi işlədilir. Məsələn, *answer*, *hand*, *question* və s. kimi sözləri misal göstərə bilərik. İsim kimi işləndikdə mütləq onların qarşısında artikl istifadə olunmalıdır ki, onların isim kimi işləndikləri məlum olsun, yəni *an answer*, *a hand*, *the hand*, *a question* və s.

Artiklin nitqdə başlıca vəzifəsi ismə xas olan qeyri-müəyyənlik və müəyyənlik kateqoriyalarını ifadə etməkdən ibarətdir [1, s.293].

Artikl tələbəyə dil strukturunun ən çətin və mürəkkəb prolemlərindən birini təqdim edir [4, s. 49].

İngilis dilində *müəyyən (the)*, *qeyri-müəyyən (a)* və *sıfır artiklanlayışları* dilin semantik və sintaktik səviyyələri ilə sıx bağlıdır. Lakin bir çox dillərdə, o cümlədən Azərbaycan dilində artikl sistemi olmadığından, bu kateqoriya öyrənənlər üçün tez-tez anlaşılmaqlıq yaradır.

Bəzən ingilis dilində isimlərin özlərindən əvvəl artikl tələb etməsini söyləmək çətin olur və bu zaman hansı artiklin işlədilməsi sualı qarşıya çıxır. Əsas məsələ ismin sayılıb, sayılmayan və ya müəyyən, ya da qeyri-müəyyən olmasındadır.[11]

Artiklin düzgün istifadəsi kontekstdən, ismin sayılıb sayılmamasından, müəyyənlik səviyyəsindən və danışanın niyyətindən asılı olaraq dəyişdiyi üçün, onların mənimsənilməsi uzunmüddətli və sistemli yanaşma tələb edir. Bu səbəbdən, artikllərin tədrisi zamanı həm onların qrammatik izahı, həm də kommunikativ kontekstlərin birgə tətbiqi zəruridir.

Müasir ingilis dilində artiklsiz işlənən isimlər ya maddi, ya da mücərrəd isimlərdir. Bu isimlərin artiklsiz işlənməsinin əsas səbəbini başqa yerdə deyil, həmin isimlərin özlərinə xas olan mənə və qrammatik xüsusiyyətlərdə axtarmaq lazımdır. [1, s.296]

Tədris zamanı artiklin öyrədilməsinin əhəmiyyəti böyükdür, çünki o,

a) mənə dəqiqliyi yaradır. Artikl əşyanın müəyyən və ya qeyri-müəyyən olduğunu göstərir. Bu da tələbəyə fikrini daha aydın ifadə etməyə imkan verir. Məsələn: aşağıdakı cümlələrə diqqət yetirək. *I bought a book* və *I bought the book*. Birinci cümlədə mənim aldığı dinləyiciyə məlum olmayan, hansısa kitabdır, amma ikinci cümlədə isə dinləyici hansı kitabdan danışıldığını bilir, yəni, *mən həmin kitabı aldım*.

b) danışıda və yazıda düzgünlük ifadə edir. Artikl səhvləri danışanın və ya yazanın dil biliyinin zəifliyi kimi qəbul edilə bilər. Ona görə də artiklin düzgün istifadəsi akademik və gündəlik işlədilən ingilis dilində vacibdir.

c) kontekst və kommunikasiya bacarığını artırır. Tələbə artiklin işlənmə qaydalarını öyrənməklə, dinləyicinin nə bildiyini, özünün hansı informasiyanı ötürdüyünü daha yaxşı dərk edir.

d) qarışıqlığın qarşısını alır. Artiklsiz cümlələr çox zaman anlaşılmaz və natamam ola bilər.

e) dilin strukturunu öyrədir. Artikl qrammatikanın ayrılmaz hissəsidir və onu öyrənmək dilin ümumi strukturunun daha yaxşı mənimsənilməsinə kömək edir.

Bu məqalədə ingilis dilində artiklin tədrisində rast gəlinən əsas çətinliklər təhlil ediləcək, səhv nümunələr və onların səbəbləri üzərində dayanılacaq və daha effektiv tədris strategiyalarına dair tövsiyələr irəli sürməyə çalışacağıq.

İngilis dilində artikllər - müəyyənlik, qeyri-müəyyənlik və sıfır artikl – kontekstə əsaslanan və mücərrədlik dərəcəsinə görə dəyişən qrammatik vahidlərdir. Onların işlədilməsi mənə dəqiqliyini təmin etsə də, ana dili artikl sistemində malik olmayan öyrənənlər üçün çətinlik yaradır. Bu çətinliklər əsasən aşağıdakı aspektlərdə özünü göstərir.

1. Qeyri-müəyyənlik və müəyyənlik artiklinin fərqləndirilməsi.

Öyrənənlər müəyyənlik və qeyri-müəyyənlik artikllərini kontekstdən asılı olaraq düzgün seçməkdə çətinlik çəkirlər. Məsələn: *I saw a dog. The dog was barking*. Burada ilk dəfə qeyd olunan ismə *a*, sonrakı təkrarına isə *the* verilməsi tələb olunur. Bu fərq ana dilində artikl olmayan tələbələr üçün intuitiv deyil.

2. Sıfır artiklin işlədilməsi

Məsələn: *I like music* və *I listened to the music you played*. Bu kimi nümunələrdə hansı hallarda artiklin işlənməsi məsələsi öyrənənlərə bəzən aydın olmur. Xüsusilə cəm və sayılmayan isimlərlə cümlələrdə ismin artiklsiz işlədilməsi təcrübə tələb edir.

3. Ana dilinin təsiri

Azərbaycan dilində artıqlı olmadığı üçün tələbələr müəyyənlik və qeyri-müəyyənlik ideyasını artıqlarla deyil, başqa vasitələrlə ifadə etməyə çalışırlar. Bu da səhvlərə yol açır. Məsələn: *She bought car yesterday* əvəzinə *She bought a car yesterday* olmalıdır.

4. Tərcüməyə əsaslanan yanaşmanın yetərsizliyi

Artıqların yalnız tərcümə ilə izah edilməsi çox zaman qeyri-dəqiq nəticə verir, çünki artıqlar birbaşa qarşılığı olmayan, kontekstdə formalaşan elementlərdir. Azərbaycan dilində artıqlı adlı nitq hissəsi yoxdur. Buna görə də ingilis dilində artıqlı qrammatik mənalara Azərbaycan dilində müxtəlif üsullarla verilir. Bu o deməkdir ki, ingilis dili artıqlının Azərbaycan dilində müxtəlif ekvivalentləri vardır. [10]

5. Tədris materiallarında kontekstsiz təqdimat

Artıqların cədvəl və qaydalarla izah edilməsi, lakin real ünsiyyət situasiyalarında işlənmə nümunələrinin azlığı onların işlədilməsində qeyri-sabitlik yaradır.

Bu çətinliklərin aradan qaldırılması üçün artıqlı tədrisində kontekstual yanaşma, kommunikativ məşğələlər, kontrastiv təhlil və müntəzəm praktika əsas rol oynamalıdır.

Kontekstual yanaşmanın mahiyyətini açıqlayaq. Bu yanaşma artıqlı kontekstdə - yəni cümlə və ya mətn daxilində necə işləndiyini araşdırır. Artıqlı seçimi əşyanın və ya şəxsin əvvəldən tanınmış - tanınmamasına, birinci və ya ikinci dəfə qeyd olunmasına, ümumi və ya konkret olmasına əsaslanır. Məsələn: *I saw a dog* və *The dog was barking*. Birinci cümlədəki *a dog* sözü yeni, naməlum biridir, ikinci cümlədəki *the dog* sözü isə həm dinləyiciyə və həm də danışana məlum olandır. Buradan da aydın görünür ki, kontekst artıqlı seçimini müəyyən edir.

Kommunikativ yanaşma isə artıqlı ünsiyyət məqsədini əsas götürür, yəni danışan və dinləyicinin məlumat mübadiləsi zamanı artıqlı necə işləndiyini göstərir. Buradan belə qənaətə gəlirik ki, artıqlı dinləyiciyə verilən məlumatın dərəcəsini və nəyə işarə olduğunu nəzərə alır. Məsələn: *Can you pass me the salt*. cümləsində işlənmə artıqlı vasitəsilə danışan, dinləyicinin hansı düzdan, yəni stolun üstündəki düzdan söhbət getdiyi barədə məlumatı olduğunu bilir.

Kontekstual yanaşma mətn daxilində artıqlı necə işləndiyini araşdırır, kommunikativ yanaşma isə artıqlı danışan-dinləyici münasibətində informasiya ötürməsindəki roluna fokuslanır. Dilin kommunikativ tərəfi inkişaf etmir. Buna görə də müasir tədris üsulları kontekstli və kommunikativ yanaşmalara üstünlük verir.

Tədqiqat göstərir ki, ingilis dilində artıqlı tədrisi zamanı qarşıya çıxan çətinliklər həm qrammatik sistemin mürəkkəbliyindən, həm də öyrənmələrin ana dilində belə bir kateqoriyanın olmamasından qaynaqlanır. Qeyri-müəyyənlik və müəyyənliyin artıqlarla ifadəsi, sıfır artıqlı tətbiqi, kontekstlə bağlı məna

dəyişiklikləri ana dilinin tədrisi prosesində ən çox rast gəlinən problemlər sırasındadır.

Bu çətinliklərin aradan qaldırılması üçün müəllimlər artikl mövzusunun yalnız qaydalar şəklində deyil, real nitq situasiyalarında, mətn əsaslı yanaşmalarla, kommunikativ tapşırıqlarla və kontekstli misallarla izah etməlidirlər. Eyni zamanda, tələbələrin artikllərin işlənmə qaydalarını təkcə yadda saxlamaqla deyil, praktik nitq verdişləri ilə mənimsənilməsinə şərait yaradılmalıdır.

Beləliklə, effektiv tədris metodlarının tətbiqi həm artikllərin qavranılmasını asanlaşdırır, həm də tələbələrin ümumi dil bacarıqlarını inkişaf etdirir.

Ədəbiyyat siyahısı

1. Musayev O., İngilis dilinin qrammatikası, Bakı-1996.
2. Müasir Azərbaycan Dili, II cild, Bakı, 1981.
3. Azar B.S. Understanding and Using English Grammar. Pearson Education, 2002.
4. Ilyish B. The Structure of Modern English, Leningrad 1971.
5. Ganshina M.A., N.M. Vasilevskaya, English Grammar, higher school publishing house, 1964.
6. Gordon E.M., Krylova L.P., A Grammar of present day english. Moscow, 1974.
7. Mammadova G., English Grammar Rules and Exercises. Baku, 2025.
8. Mahmudova Sh, A. Intensive Grammar in Contrast. Baku. 2024, 400 p.
9. Murphy R. English Grammar in Use. Cambridge University Press. 2019
10. <https://ogtayismayil.wordpress.com> › 2016/02/18 › ingi...
11. <https://www.adelaide.edu.au> › media › learningg...

Rəyçi: f.e.d., prof. Ş. A. Mahmudova